

ТИПОЛОГИЈА ТЕКСТА И ЈЕЗИЧКЕ ВЕШТИНЕ У НАСТАВИ ЈЕЗИКА СТРУКЕ

Сажетак: Предмет истраживања је текст и типови текста у настави руског језика струке на нефилолошким факултетима. Текст се разматра као основна јединица рада и средство за реализацију циљева наставе. Он је извор актуелних информација из света струке и науке и истовремено важно средство за формирање комуникативних компетенција и језичких вештина у сфери професионалне комуникације. У раду се указује на значај и улогу монолошког и дијалошког типа текста, као и на различите варијанте научних текстова који се примењују у настави језика струке. Циљ истраживања је да се издвоје основни функционално-семантички типови текста који су релевантни за професионално оријентисану наставу страног језика, да се испита њихов квалитет и засићеност у актуелним изданицима руског језика за студенте нефилологе. Резултати истраживања треба да покажу да ли је понуђена типологија текста комуникативно функционална, да ли је саображена циљевима наставе, тј. да ли у довољној мери подстиче развој професионалних језичких вештина, те да понуди типичне смернице за унапређивање квалитета наставних садржаја, пре свега научно-стручног текста који има приоритетно место у настави језика струке.

Кључне речи:

језик струке,
руски језик,
текст,
типологија текста,
језичке вештине

Увод

Наставу страног језика на нефилолошким факултетима одликује низ специфичности у односу на општи курс страног језика, при чему важну улогу у формирању језичких вештина има научно-стручни текст. Текст

је основно средство за реализацију циљева и задатака у професионално оријентисаној настави страног језика, извор актуелних садржаја у домену струке и науке, материјал за изучавање саме природе научног текста и његове смисаоно-логичке структуре. Због тога се одабиру наставних текстова, техникама рада са текстом – читању и извлачењу неопходних информација, вештини трагања за актуелним научним и стручним садржајима, као и пратећем систему језичких вежбања, поклања посебна пажња. Одабир текстова зависиће од низа фактора: актуелности теме и њене релевантности за будућу струку, од језичко-композиционе структуре текста, сложености садржаја, лексичко-граматичког састава, термилошких јединица, али и реалних комуникативних потреба студената којима је текст намењен.

Предмет овог рада је научно-стручни текст и типови текста који имају примену у настави руског језика струке на нефилолошким факултетима. Проблематика која је предмет истраживања сагледава се са теоријског и практичног аспекта. Увидом у теоријске радове из ове области уочили смо да не постоји јединствена типологија, већ више могућих типологија у зависности од критеријума који се узимају као основа за поделу (Черненко 2008; Чернявская 2010; Адамович 2019). Практични аспекти обухватају емпиријску анализу актуелних српских и руских уџбеника руског језика за студенте нефилологе са циљем да се издвоје основни функционално-семантички типови текста који су релевантни за језик струке. Циљ истраживања је да се утврди да ли је понуђена типологија комуникативно функционална и у довољној мери саображена специфичним циљевима наставе, да ли задовољава у погледу обима и тематике, да ли је прилагођена реалним интересовањима и потребама студената нефилолога, као и да ли подстиче развој језичких вештина које су релевантне за будућу професионалну комуникацију.

Као узорак за анализу послужили су текстови из седам уџбеника српских и руских аутора који се примењују у настави руског језика на нефилолошким факултетима (в. *Изворе*). Резултати емпиријске анализе показале да предложена типологија није коначна, те да је поред већ уочених, могуће издвојити нове функционално-семантичке типове текста, који на основу својих језичко-стилских одлика и комуникативних функција могу бити релевантни за будућу професионалну и пословну комуникацију младих стручњака различитих профила.

Циљеви наставе. Монолошки и дијалошки текст

Специфични финални циљеви наставе језика струке условљавају и детерминишу укупан квалитет и исходе наставе страног језика на нефилолошким факултетима. Од циљева наставе зависиће основни методички принципи, наставни садржаји, облици и средства рада (Кончаревић 1996). Када је реч о настави руског језика струке, као основни циљеви најчешће се наводе обнављање и проширивање знања из претходног школовања, развијање техника читања и рада на тексту, усвајање термилошке лексике, развијање навика служења стручним речницима, глосарима и научно-стручном литературом на руском језику, унапређивање професионалних језичких вештина, укључујући и вештину превођења текстова из домена струке и науке (Раичевић 2011; Папрић 2018: 50).

У вези са овако дефинисаним циљевима наставе поставља се питање одабира наставних садржаја, пре свега текстова као репрезентата научних дисциплина које се изучавају на конкретним нефилолошким факултетима. Сав наставни материјал – лексички, граматички, говорни, уводи се у наставу кроз текст, као основну методичку јединицу рада и организације наставних садржаја (Митрофанова 1985; Клубукова 1987; Мотина 1988; Буре et al. 2003; Рачкаускайте 2004; Абжанова 2017; Адамович 2019). Дакле, какав треба да буде наставни текст из аспекта задатака и циљева који стоје пред наставницима језика струке? Да ли је довољно да текст само репрезентује специфичне карактеристике научне прозе – термилошку лексичку и најтипичније структурно-семантичке моделе релевантне за језик науке? Да ли обавезно мора бити „граматикализован“ или може садржати говорне теме и ситуације из домена струке, без обавезне „граматикализације“ садржаја? Да ли би, пак, адекватнији био тематски актуелан текст, који би пружао могућност рада са јединицама различитих језичких нивоа (лексичким, морфолошким, синтаксичким) карактеристичним за научни стил и истовремено омогућавао активирање и увежбавање различитих језичких вештина (читање, писање, говорење, превођење)? Резултати анализе актуелних уџбеника и сама наставна пракса показују да, када је реч о руском језику струке, у настави доминира последњи тип текста.

Анализа коју смо спровели показује да су текстови заступљени у уџбеницима монолошког и дијалошког типа. Доминира монолошки, мада је у уџбеницима новијих издања, уз монолошке текстове, све више присутан и дијалог. На часовима руског језика струке читају се и обрађују текстови

научног стила из области блиских предметима који се похађају на студијама, коментарише се њихов садржај, тумаче нови термини и преводе сложенији делови текста, спроводи се лексичко-граматичка и синтаксичка анализа, издвајају се и коментаришу функционално-семантички модели и синтаксичке конструкције типичне за језик науке. Ова форма рада треба да оспособи студенте за читање стручне литературе и да их припреми за полагање колоквијума и годишњег испита из руског језика. Међутим, поставља се питање да ли су наведене форме рада довољне за учење страног језика и да ли могу задовољити интересовања и комуникативне потребе студената, посебно у почетним етапама упознавања са језиком струке који се неретко временски подударе са почетком студија, када студенти тек улазе у свет науке и не владају стручном материјом, као ни терминологијом из области коју студирају. Због тога ће избор текстова зависити од циљева постављених у појединим фазама, тј. етапама извођења наставе, при чему треба узети у обзир предзнање студената, њихове психолошке карактеристике и интелектуалне склоности, језичке афинитете, интересовања, комуникативне потребе и способности.

На почетку студија студенти најчешће пролазе кроз процес социјализације и адаптације новој средини и новом начину учења, међусобно се слабо познају, те је потреба за комуникацијом у овом периоду изражајнија. У том смислу часови страног језика представљају одличну прилику за комуникацију, упознавање и размену текућих информација. У овој фази учења дијалог може играти значајну улогу. Теме као што су сусрет, познанство, представљање, учтиво обраћање саговорнику, иницирање дијалога, разговор о факултету, библиотеци, превозу, постављање питања и давање кратких усмених одговора, могу послужити као добар увод у наставу општег страног језика, али и језика струке. Дијалогски текстови са елементима разговорног стила представљају добар материјал у првој – корективној етапи наставе, а уједно и поуздан темељ за развој и усавршавање професионалних говорних вештина у каснијим, тзв. „продужним“ или вишим етапама учења.

Као пример једног таквог дијалога који воде протагонисти уџбеника (студенти Правног факултета), а који спаја домен општег и професионалног, наводи ауторка Јелена Гинић (2018: 144):

У расписания занятий

Виктор: Саша, когда следующая пара начинается?

Саша: Без двадцати два. У нас сейчас перерыв на обед, ещё полчаса.

Виктор: Скажи, кто читает следующую лекцию?

Саша: Профессор Алексей Петрович Алёхин, *Введение в правоведение*.

Виктор: До скольких у нас сегодня занятия?

Саша: До трёх. Ещё занятия по *Общему конституционному (государственному) праву и*

по Русскому языку и культуре речи.

Виктор: Пошли обедать. Ещё две пары и в бассейн.

Наведени дијалог уводи студенте у тему, тј. обраду научно-стручног текста из одређене области права. Демонстрирају се елементи општег и академског језика, које, према мишљењу ауторке, не треба посебно одвајати, већ неговати оба вида комуникације који се преплићу кроз многе теме и студентима нуде једну ширу комуникативну компетенцију (исто: 140).

На вишим етапама наставе језика струке један од основних циљева је овладавање монолошким говором. Језик науке – писмени и усмени, у значајној мери је монолошки, мада монолог може функционисати и као саставни део дијалога, на пример у оквиру научне дискусије. Монолог као вид језичке делатности одликују одређене лингвистичке и психолошке карактеристике. Монолошки говор је сложенији и комплекснији од дијалогског. Он је пре свега резултат индивидуалне мисаоне и говорне делатности. Одвија се у континуитету и без прекида, при чему ток формирања мисли тече паралелно са процесом говорења. Осим тога, монолог је слободнији и мање зависи од сабеседника. Говорник жели да искаже одређени садржај, те у складу са тим бира одговарајућу језичку форму и начин на који ће градити свој усмени исказ. Дакле, монолог је организовани начин говора, а сваки појединачни елемент, као и читав говор, тј. монолог у целини, унапред су осмишљени и испланирани. За дијалог је карактеристична једноставнија језичка структура и брза размена реплика, при чему су реплике међусобно повезане и условљене једна другом. По правилу су кратке, а размена се одвија спонтано, без било каквог претходног планирања и осмишљавања (Митрофанова 1985; Буре et al. 2003).

Карактерне разлике између дијалогског и монолошког говора диктирају различит приступ у одабиру и анализи језичког материјала, пре све текста, као и формирању специфичног система вежбања за обучавање овим видовима усменог изражавања у оквиру наставе страног језика струке. Основни извор монолошких саопштења биће научно-стручни

текст који представља својеврсну јединицу везаног говора. У зависности од степена самосталности и креативности коју испољавају студенти у обликовању својих монолошких исказа на страном језику, можемо говорити о различитим нивоима формираности навика и умења усменог монолошког изражавања.

Руски аутори Рогова и Верешчагина указују на три нивоа у процесу формирања монолошког говора (Рогова, Верешчагина 1988: 166-167).

I ниво – репродуктивни. Овај ниво карактерише потпуно одсуство самосталности и креативности у обликовању монолошких исказа. Језичка средства за формирање исказа (како рећи), као и садржај исказа (о чему говорити), задају се споља, најчешће од стране наставника.

II ниво – репродуктивно-продуктивни. У овој етапи јављају се извесни елементи самосталности и креативности у обликовању исказа. Они се манифестују кроз варирање усвојеног језичког материјала, његову примену у новим ситуацијама, као и логичко-композиционој структури исказа. Међутим, у овој фази и даље већи део исказа има репродуктивни карактер.

III ниво – ниво продуктивног монолошког усменог говора. Овај ниво карактерише висок степен самосталности у креирању монолошког исказа. Студенти су, по правилу, способни да на основу свог језичког знања и искуства искажу своје мишљење и лични став према одређеним садржајима, да дају оцену, изразе слагање или неслагање и формирају свој усмени исказ по сопственој жељи и замисли.

Резултати анализе коју смо спровели, међутим, показују да се учбеници углавном базирају на текстовима који одражавају писмену форму комуникације (монолог у писаној форми), што захтева од наставника додатне напоре за трансформацију образаца писменог говора у усмени, издвајање кључних речи и састављање реплика за рад у пару по ситуацијама.

Када је реч о дијалошком говору, обучавање обично почиње од разраде различитих типова питања: *ойшћих* (Ты учишься в Белградском университете?), која развијају умење слушања и давања потврђених или негативних одговора; *альтернативних* (Ты учишься в Москве или в Белграде?) која уче имитацији и трансформацији питања у пуни одговор; *специјалних* (Кем ты хочешь стать?) која у формулисању одговора захтевају самосталност, креативност и изношење сопственог става. Наведени типови питања се уводе постепено и увежбавају одвојено на различитим часовима. У свему овоме важну улогу игра адекватно

одабран и дидактизиран дијалошки текст усменог или писменог типа. Временом, вежбања на бази *ийшање – одговор* проширују се увођењем нових реплика за подстицање и стимулисање дијалога, реплика које одражавају лични став говорника према предмету разговора или другим учесницима дијалога. На тај начин студенти проширују и богате свој репертоар изражајних могућности, развијајући навике и умења брзог реаговања на усмене исказе саговорника (Демьяненко et al. 1984: 151-160; Буре et al. 2003: 209-221; Папрић 2016: 352-356).

У савременој настави руског језика струке говорење је у тесној вези са другим видовима говорне делатности и усваја се комплексно, тј паралелно са њима. Ово се нарочито односи на ниже етапе учења руског језика, када говорење има важну улогу у развијању аудирања, читања и писања. Међутим, анализа актуелних уџбеника руског језика за студенте нефилолошких факултета показује да су текстови на којима се базира настава углавном погодни за развој рецептивних језичких вештина – различитих техника читања и разумевања садржаја текста, извлачење кључних информација, уочавање и идентификовање граматичких јединица типичних за језик науке. Овакав одабир текстова у складу је са горе наведеним циљевима наставе: обнављање знања из претходног школовања, развој техника читања и служења стручном литературом, проширивање вокабулара стручном терминологијом и превођење стручних саопштења са руског на српски језик. Међутим иако је у настави руског језика на нефилолошким факултетима акценат више на рецептивним језичким вештинама, умења усменог изражавања задржавају своје место и улогу као обавезне пратеће вештине у функцији језика струке.

Научни стил и његове подваријанте

У настави руског језика струке са студентима нефилолозима доминантна сфера комуникативне делатности је научно-наставна сфера, отуда се настава највећим делом базира на текстовима научног стила. Овладавање научним стилем актуелно је у свим образовним профилима, укључујући и нефилолошки, а у зависности од конкретних циљева наставе може се одвијати на рецептивном (праћење научне и ужестручне литературе) или продуктивном плану (самостално састављање усмених и писаних саопштења на научне и стручне теме) (Кончаревић 1996: 185–186).

У раду са студентима нефилолозима руски језик је не само средство комуникације, већ и извор научних информација, стога се овладавање

научним изразом одвија на два плана: 1) на плану тзв. *ојшиїенаучної сїїила* (неутралних и научно-популарних текстова) са акцентом на конкретном подстилу (друштвено-хуманистичких, научно-техничких или природних наука); 2) на плану *микросїїила* научних и стручних текстова репрезентативних за конкретне дисциплине (нпр. филозофија, право, педагогија, психологија, итд).

При планирању наставе и одабиру наставних текстова потребно је водити рачуна о језичком предзнању студената, о њиховим комуникативним потребама за изражавање стручних садржаја на руском језику, али и о степену специјалистичких знања из научних области које су предмет студирања. Стога је методички сврсисходније базирати наставу најпре на материјалима тзв. неутралних и научно-популарних текстова (као извор могу послужити уџбеници општег типа, дневна штампа, као и научно-популарни часописи) из области науке које треба да буду део општег образовања и културе сваког појединца (Кончаревић 1996: 187). У том смислу поједини аутори предлажу различите облике адаптације научног текста, кроз смањење обима и дубине излагања у складу са нивоом предзнања студената, замену научне анализе дескрипцијом или компарацијом, тј. проналажењем аналогних примера и појава у свакодневном животу (Клобукова 1987).

Стручњаци се углавном слажу у томе да доминантно место у настави припада аутентичним текстовима научног стила. Међутим, резултати истраживања показују да поред оригиналних, тј. неадаптираних текстова, важно место у уџбеницима имају научно-наставни и научно-популарни текстови. Ово се посебно односи на почетне фазе упознавања са страним језиком струке, када је развој професионалних језичких компетенција код студената тек у зачетку (Кончаревић 1996; Назаренко 2000; Папрић 2016; 2019: 71).

Научно-популарни текстови могу садржати елементе различитих стилова, те као такви служити као изврсни примери функционисања језика у различитим сферама комуникације (административно-пословној, информативно-публицистичкој, научној, књижевно-уметничкој, разговорној). У наставку излагања наводимо пример научно-популарног текста из уџбеника руских аутора за студенте друштвено-хуманистичких факултета:

Развитие математики началось тогда, когда человек стал использовать абстракции сколько-нибудь высокого уровня. Простая

абстракция – числа. Осмысление того, что два яблока и два апельсина, несмотря на все их различия, имеют что-то общее, а именно занимают обе руки одного человека, – качественное достижение человеческого разума.

Ещё в древности люди узнали, как считать конкретные объекты, и поняли, как вычислять и абстрактные количества: дни, сезоны, годы. В результате элементарного счёта сформировалась арифметика: сложение, вычитание, умножение и деление чисел.

(Одломак из одежка «Математика: фундамент общественной жизни и универсальный язык») (УР¹: 199)

Наведени одломак представља спој општег језика и језика науке. Одликује га јасна структура текста, одсуство сложених граматичких конструкција и апстрактних термина, једноставност и динамичност у начину излагања, па чак и извесна доза хумора у појединим сегментима садржаја. Текст је разумљив и тематски погодан за обраду како са студентима друштвено-хуманистичког усмерења, тако и са студентима природног усмерења.

У почетним и средњим етапама наставе језика струке важну улогу имају и научно-наставни текстови. По општим одликама и начину излагања овај тип текста налази се на граници између строго научног (академског) и научно-популарног. Он треба да на приступачан и разумљив начин презентује студентима одређене садржаје из области науке, тј. да направи својеврстан спој између науке и педагогије (Романова, Филиппов 2006). Као илустрација може послужити научно-наставни текст из уџбеника руског језика за студенте педагошких факултета. Његов циљ је да на доступан начин приближи студентима одређене педагошке појмове:

С понятием «метод» связаны еще два понятия: «средство» и «прием».

Средствами обучения являются все приспособления и источники, которые помогают учителю учить, а ученику учиться, т. е. то, что помогает ему организовать познавательную деятельность учащихся. Это слово учителя, учебники, пособия, книги, справочная литература, учебные лаборатории, технические средства обучения и т. д. Прием

1 Уроки русского: Учебник для иностранных студентов нефилологических факультетов гуманитарных вузов (2013)

– это деталь метода. Например, рассказ – это метод обучения; сообщение плана – это прием активизации внимания, способствующий систематичности восприятия.

(Одломак из одељка «Методы Обучения»)
(РЈСП¹: 41)

У вишим етапама наставе (мастер и докторске студије), када студенти већ владају општим одликама научног израза и познају струку за коју у се определили, настава се може одвијати на материјалима строго научних (академских) текстова. Они се одликују највишим степеном апстрактности, строгости, логичности, прецизности. Најчешће су то одабрани одломци из научних радова, монографија, енциклопедија, чланака из научних часописа или приручника. Академски текстови веће дужине могу послужити као добар материјал за усавршавање техника дијагоналног читања, као и за различите облике професионалног усменог и писменог изражавања (презентација, реферисање, дискусија, анотација, план, тезе, конспект, рецензија, реферат). Као пример академског стила наводимо текст из уџбеника намењеног студентима Учитељског факултета у Београду:

И. П. Павлов показал, что в основе высшей нервной деятельности лежат три компонента: сила (индивид сохраняет высокий уровень работоспособности при длительном и напряжённом труде, быстро восстанавливается, не реагирует на слабые раздражители), уравновешенность (индивид остаётся спокойным в возбуждающей обстановке, легко подавляет свои неадекватные желания) и подвижность (индивид быстро реагирует на изменения ситуации, легко приобретает новые навыки). И. П. Павлов соотнёс выделенные им типы нервных систем с психологическими типами темпераментов и обнаружил их полное сходство.

(Одломак из текста «Типы темперамента И. П. Павлова – классификация темпераментов на основе типов нервной системы»)
(ВОИ²: 243)

¹ Руски језик за сџудентне педагошких факултетна: пракшум (2019)

² Воспитываем, обучаем, играем: уџбеник руској језика за сџудентне Учићельској факултетна (2015)

Функционално-семантички типови текста

Функција језика науке, међутим, не своди се само на саопштавање и објашњавање одређених чињеница и појава из стварности која нас окружује. Језику науке својствено је расуђивање, промишљање, изношење научних чињеница, тумачење и доказивање објективне истине. Због тога само научно излагање, како примећује М. Чаркић, има узрочно-последични след, где једна чињеница, једна истина, произилази из претходне, и истовремено узрокује, тј. доказује наредну, и тако редом (Чаркић 2002: 166). Наведене функције нашле су свој одраз у формалној структури научног текста, те у зависности од конкретних комуникативних интенција аутора, тј. комуникативних функција текста, можемо издвојити више различитих функционално-семантичких типова: текст – саопштење, текст – опис, текст – приповедање, текст – објашњење, текст – расуђивање, текст – дискусија, текст – доказивање, текст – закључивање (Черненко 2008). На бази наведених типова текста формирају се професионалне језичке и говорне компетенције студената. У наставку излагања наводимо примере из уџбеника који су били предмет анализе:

Текст – саопштење

В стране из-за удара молнии в год сгорают десятки домов. В этом году в результате первого грозового шторма загорелись два дома, дерево, подстанция и погибла собака.

Сёстры Анна и Элла, проживающие в деревне Н., утром во вторник вдруг услышали громкий треск. Женщины не могли даже предположить, что в их дом попала молния, но тут по комнатам стал распространяться дым.

Пожарные быстро прибыли на место, и дом не пострадал...

(Одломак из текста «Дома сгорели из-за удара молнии»)
(РЈС¹: 46)

Текст – приповедање

Новую страницу в истории славянских народов открывает IX век. Начинается процесс собирания славянских племён под единой княжеской властью.

¹ Русский язык для спасателей (2011)

В то далёкое время среди восточных славян выделялись два племенных союза: Северный, во главе с Новгородом, и Южный, во главе с Киевом. Объединение этих главных восточно-славянских центров привело к образованию в 862 году мощного древнерусского государства – Киевской Руси, существовавшей в IX – XII веках и по своим размерам и значению в то время занимавшей одно из первых мест в Европе

(Одломак из текста «История образования единого Русского государства») (УР: 178)

Текст – опис

Интерьер в помещении детского сада оформляется в мягких тёплых тонах. Деревянная мебель покрыта прозрачным лаком. Деревянная площадка на улице, приспособления для лазанья и удерживания равновесия, качели и обязательно большая песочница – ведь детям нужно резвиться, и они обожают копать в песке

(Одломак из текста «Вальдорфский детский сад. Что это такое?») (ВОИ: 196).

Текст – објашњење

Догмат – значение этого слова, употребляемого не в одном только богословии, выясняется из того смысла, в каком оно употреблялось в античной литературе. У Цицерона словом догма обозначались такие доктрины, которые, будучи общеизвестными, имели значение неоспоримой истины. [...] В Новом Завете, в книге Деяний (15, 20-28) в первый раз словом догма обозначаются те определения Церкви, которые должны иметь непререкаемый авторитет для каждого ее члена.

(Одломак из сегмента «Техника превођења теолошког текста») (РТГ¹: 117-118)

Текст – расуђивање

Действительно ли Пётр и его эпоха были перерывом между старой и новой Россией? Действительно ли культура новой России пошла целиком за Западом, оборвав традиции и зачеркнув всё наследие старой Руси?

¹ Руски језик у шеолоџији: обликовање шеолошкој шексиа, шехника йревођења (2011)

Уже в XIX в. в этой точке зрения стали сомневаться историки русской литературы – А. Пыпин, В. Истрин, А. Соболевский. Но и эти учёные не сомневались в том, что перерыв был, что он был вызван «западным влиянием». Речь шла только о том, чтобы этот «перелом» рассмотреть на протяжении более длительного времени

(Одломак из текста «Была ли эпоха Петровских реформ перерывом в развитии русской культуры?») (РЯРК¹: 231)

Текст – дискусија

– Бытует мнение, что в православной традиции роли мужа и жены четко распределены. Мужчина – глава семьи, добытчик и, как говорится, «имеет право», а участь женщины быть кроткой, послушной домохозяйкой, и у нее есть только обязанности. Так ли это?

– Конечно это не так. Как мужчине, так и женщине принадлежит особая роль в браке. Это не значит, что один из супругов может неуважительно относиться к другому, принуждать его к чему-либо. Должно быть согласие, которое скрепляет брачный союз. Если супруги, как призывал людей апостол Павел, «добровольно носят бремена друг друга», – это создает почву для искреннего мира в семье.

(Одломак из интервјуа са Његовом Светошћу Патријархом московским и целе Русије Алексијем II) (РЈ КМЦ²: 193)

Текст – доказивање

Эти чеканные формулировки показывают, какой остроты и зоркости достигла богословская мысль Восточной Церкви в V веке, и вместе с тем – с какой осторожностью пользовались Отцы терминами и формулами, пытаясь «выразить невыразимое». Все четыре термина, говорящие о соединении природ, строго апофатические — начинаются с приставки «не-». Этим показано, что соединение двух природ во Христе есть тайна, превосходящая ум, и никакое слово не в силах описать ее.

(Одломак из текста «Христос веры: две природы») (РЈТ: 165)

1 Русский язык, русская культура: для студентов гуманитарного профиля (2009)

2 Руски језик у комуникацији и мисији Цркве: функционални сџилови, ресурси, жанрови (2014)

Текст – закључивање

В результате политических событий XIII-XIV веков различные части древнерусской народности оказались разобщены. Это привело к образованию трех братских народностей – русской (Великая Русь), украинской (Малая Русь) и белорусской (Белая Русь).

(Одломак из текста «История образования единого Русского государства») (УР: 180)

Наведени функционално-семантички типови текста актуелни су у настави страног језика струке независно од образовног профила. Комуникативне функције попут саопштавања, описивања, дискутовања, расуђивања, доказивања, закључивања и др. део су професионалне комуникативне компетенције младих стручњака свих профила, те као такве представљају неизоставни део садржаја наставе страног језика струке. Укључивање у наставне материјале текстова различитих комуникативних типова и композиционе структуре (монолошких и дијалогских) помоћи ће студентима не само да обогате своја професионална и стручна знања и развију навике читања литературе из области струке и науке, већ и да се упознају са специфичним карактеристикама научне прозе и унапреде своје усмене и писмене компетенције на руском језику, да овладају различитим језичким вештинама и стратегијама вођења дијалога, аргументованог изношења сопственог става, расуђивања, доказивања и закључивања, служећи се својим стручним знањем и репертоаром изражајних могућности који су развијали и усавршавали на часовима језика струке.

Закључак

Резултати анализе коју смо спровели показали су да су у уџбеницима руског језика за студенте нефилологе заступљени сви наведени типови текста. Строгих граница међу њима нема, те се тако у тексту – приповедању могу наћи елементи саопштења, у расуђивању – елементи дискусије, у доказивању – закључивање и сл. Предложена типологија показује да се овладавање језичким вештинама у настави језика струке одвија комплексно, тј. на бази њихове узајамне повезаности и прожимања. Основну јединицу комуникације и организације наставних активности представља текст, који је уједно и база за развијање и усавршавање свих језичких вештина – продуктивних и рецептивних.

Предложена типологија не своди се искључиво на текстове научног стила и његове подваријанте. Напротив, она пружа широке могућности за проширивање поља комуникативне делатности студената укључивањем у наставне садржаје елемената из других домена комуникације. Тако се у понуђеној типологији могу наћи актуелне друштвено-политичке теме, текстови из административно-пословне сфере, различити културолошки садржаји, књижевно-уметнички текстови, али и теме из свакодневице. Укључивање тема из различитих домена комуникације отвара могућност увођења у наставу језика струке елемената других функционално-језичких стилова, који би обогатили наставне садржаје, а студентима омогућили да проширују своју комуникативну делатност и језичке компетенције на различите сфере комуникације.

Понуђена типологија није једина, ни коначна, те се као таква може допуњавати новим функционално-семантичким типовима текста који могу наћи место у уџбенику руског језика струке. Резултати истраживања могу имати значајне импликације за наставу руског језика са студентима нефилолозима и потенцијално пружити подршку наставницима и стручњацима у овој области у планирању наставе, одабиру наставних садржаја, а пре свега наставно-научног и стручног текста као основне јединице рада у области професионалне комуникације.

Библиографске референце

1. Абжанова, А.Х. (2017). Отбор и класификација текстов по специјалности на занятиях по рускому језику. У: Имбраева, Б.М (ed.). *Инновационне технологије на транспорту: образовање, наука, практика. Материјали ХЛ Међународној научно-практичкој конференцији КазАТК им. М. Тынышпаева*. Преузето са https://www.elibrary.ru/download/elibrary_30049063_78975961.pdf (приступљено 20. марта 2022).
2. Адамовић, М. (2019). Роль текста в обучении русскому языку для специальных целей в сербской языковой среде. *Русистика без границ*, 4, 76-84 Преузето са https://www.elibrary.ru/download/elibrary_42626467_40299966.pdf (приступљено 15. јуна 2021).
3. Буре, Н. А., Быстрых, М. В., Вишнякова, С. А. et al. (2003). *Основы научной речи: Учеб. пособие для студ. нефилол. высш. учеб. Заведений*. СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М: Издательский центр «Академия».
4. Гинић, Ј. (2018). Од традиционалног ка савременом уџбенику руског језика правне струке. У: Вујовић, А., Шипрагић Ђокић, С., Папрић, М. (ур.). *Сѝрани језик сѝруке и ѝрофесионални иденѝиѝейѝ: ѝемаѝски зборник*. Београд: Друштво за стране језике и књижевности Србије, 139–154.
5. Демьяненко, М. Я., Лазаренко, К. А., Мельник, С. В. (1984). *Основы общей методики обучения иностранным языкам*. Киев: Вища школа.
6. Клобукова, Л. П. (1987): *Обучение языку специальности*. Москва: МГУ.
7. Кончаревић К. (1996). *Насѝава сѝраноѝ језика на филолошким сѝудијама: ѝеорија и ѝракса*. Београд: Филолошки факултет.
8. Митрофанова, О. Д. (1985). *Научный стиль речи: проблемы обучения*. Москва: Русский язык.
9. Мотина, Е. И. (1988): *Язык и специальность: лингвометодические основы обучения русскому языку студентов – нефилологов*. Москва: Русский язык.
10. Назаренко, А. Л. (2000). *Научно-популярная литература как объект функциональной стилистики и лингводидактики: на материале английского языка*. Автореф. дис. ... докт. филол. наук, Москва: факультет иностранных языков Московского государственного университета им. М. В. Ломоносова. Преузето са

www.dissercat.com/content/nauchno-populyarnaya-literatura-kak-obekt-funktionalnoi-stilistiki-i-lingvodidaktiki-na-mat (приступљено 20. јануара 2021).

11. Папрић, М. (2016). *Систем настава руској језика као језика струке на хуманистичким студијама у српској јоворној и социокултурној средини: докторска дисертација (рукопис)*. Београд, Филолошки факултет Универзитета у Београду.
12. Папрић, М. (2018). Савремена настава руског језика струке: проблеми и перспективе. *Иновације у настави*. 31 (1), 43-57.
13. Папрић, М. (2019). Концепт уџбеника руског језика струке: стање и могућа решења. *Иновације у настави*. 32 (2), 67-79.
14. Раичевић, В. (2011). *Речник лингводидактичке терминологије*. Београд: Завод за уџбенике.
15. Рачкаускайте, Н. (2004). Специјални научни текст као средство учења и усавршавања социјалних навика при предавању иностранног језика. *Studies About Languages*. No 6, 101-108 Преузето са https://www.kalbos.lt/zurnalai/06_numeris/17.pdf (приступљено 20. априла 2022).
16. Рогова, Г. В., Верещагина, И. Н. (1988). *Методика учења енглеском језику на почетном етапу у средњој школи*. Москва: Просвешћене.
17. Романова, Н. Н., Филиппов, А. В. (2006). *Стилистика и стили: учебно помаћие; словарь*. Москва: Фланта: Московски психолого-социјални институт.
18. Чаркић, М. Ж. (2002). *Увод у стилистику*. Београд: Научна књига.
19. Черненко, Н. М. (2008). Организација текстова научне комуникације. *Култура и текст* №11. Преузето са <https://cyberleninka.ru/article/n/organizatsiya-tekstov-nauchnoy-kommunikatsii> (приступљено 20. марта 2021)
20. Чернявская В. Е. (2010). *Интерпретација научног текста: учебно помаћие*. М.: ЛИБРОКОМ.

Извори

1. УР – Боженкова, Р. К., Боженкова Н. А. (2013). *Уроки руског: Учебник для иностранных студентов нефилологических факультетов гуманитарных вузов*. Москва: Русский язык. Курсы.

2. РЯРК – Дамљановић, Д. (2009). *Русский язык, русская культура: для студентов гуманитарного профиля*. Београд: Завод за уџбенике.
3. РЈТ – Кончаревић, К. (2011). *Руски језик у теолоџији: обликовање теолошкој шексиа, шехника љревођења*. Београд: Православни богословски факултет: Институт за теолошка истраживања.
4. РЈ КМЦ – Кончаревић, К. (2014). *Руски језик у комуникацији и мисији Цркве: функционални сџилови, ресурси, жанрови*. Београд: Православни богословски факултет: Институт за теолошка истраживања.
5. ВОИ – Папрић, М., Белокапић Шкунца, В. (2015). *Воспитываем, обучаем, играем: уџбеник руској језика за сџуденџие Учџиљеској факулџеџиа*. Београд: Учитељски факултет.
6. РЈС – Таммела, М., Нечунаева, Н. (2011). *Русский язык для спасателей*. Санкт-Петербург: Златоуст.
7. РЈСП – Терзић, С. (2019): *Руски језик за сџуденџие љедаџошких факулџеџиа: љраќџикум*. Ужице: Педагошки факултет у Ужицу.

Марианна Паприч

Типология текста и речевые навыки при обучении русскому языку для профессионального общения

Резюме

Предметом анализа предлагаемой статьи являются текст и типы текста в обучении русскому языку для профессионального общения в неязыковых вузах. Текст рассматривается как основная единица коммуникации и средство для реализации целей обучения. Он является источником актуальной информации в научно-профессиональной области и одновременно важным инструментом формирования профессиональных речевых навыков и умений. В статье рассматриваются значение и роль монологического и диалогического текстов, а также различных вариантов текста научного профиля, которые используются в профессионально-ориентированном обучении русскому языку, как иностранному. Цель исследования – выделить основные функционально-смысловые типы текста, являющиеся актуальными в обучении языку профессионального общения, оценить их качество и степень представленности в современных учебниках русского языка для студентов-нефилологов. Результаты анализа должны продемонстрировать, является ли предложенная типология коммуникативно-функциональной, согласуется ли она с задачами обучения, способствует ли в достаточной степени развитию профессиональных речевых навыков и умений, а также дать рекомендации по улучшению качества учебных материалов, прежде всего научно-профессиональных текстов, которые занимают приоритетное место в обучении русскому языку для профессионального общения.